
A hatalommegosztás kérdése a polgári Magyarországon Koncz Ibolya Katalin*

---

1. Hatalmi ágak szétválasztásának jogszabályi meghatározottsága

a 19. századi magyar polgári államtudományok képviselői és a törvényhozás tagjai már a reformkori országgyűléseken is foglalkoztak a hatalmi ágak szétválasztásának megvalósításával. Magyarországon a polgárosodás időszakában az alkotmányos monarchia keretei között¹ a törvényhozói hatalom függetlenségének deklarálása megvalósult az 1848-as törvényekben.² A mási két hatalmi ág – a bírói és végrehajtói – különválasztására a kiegyezést követően került sor. A hatalmi ágak funkcionális megosztásának deklarálására irányuló törvényjavaslat³ országgyűlési tárgyalásán megindult politikai küzdelem jelentős erőpróba volt a kormány számára, amely rendi állam nemesi vármegyei konstrukciót akarta a polgári elveknek megfelelően megreformálni.

Horváth Döme, mint az osztályok előadóból alakult központi bizottság elnöke, 1869. június 16-án nyújtotta át a Képviselőháznak a bizottság jelentését a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvényjavaslat tekintetében. A bizottsági tagok a javaslat elfogadása mellett foglaltak állást, bár a szövegezésbe kisebb módosításokat javasoltak.⁴ Az országgyűlés alsóházának képviselői a bizottsági javaslatot elfogadták.⁵

1869. július 10-én a Képviselőház ülésén a „Bírói hatalomról” szóló törvényjavaslatot szabályszerűen felolvasták⁶, majd 20 képviselő kérésére név szerinti szavazás tartását⁷ követően kihirdették az eredményt. E szerint 184 igen

---

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék.

¹ Jelen tanulmányomban határozottan az alkotmányos monarchia időszakában meghozott alkotmányjogi változásokkal foglalkozom, és nem térek ki a korábbi korszak, a rendi monarchia vívmányainak ismertetésére.

² Corpus Iuris Hungarici (Magyar Törvénytár) Milleneumi kiadás Budapest, 1848. évi IV. törvénycikk Az országgyűlés évenkénti üléseiről

³ A bírói hatalom gyakorlásáról – 1869:IV.tc.

⁴ Képviselőházi Irományok (a továbbiakban: KI) 1869. I. kötet 44. szám 121-122.o.

⁵ KI. 1869. I. kötet 86. szám 239- 241.o.

⁶ A bírói hatalomról szóló törvényjavaslatot Széll Kálmán olvasta fel. Képviselőházi Napló (a továbbiakban KN) 1869. II. kötet 48. országos ülés 529.o.

⁷ „Név szerinti szavazást kért 20 képviselő a szélső bal oldalról.” A névlajstromot Széll Kálmán olvasta, az igennel szavazókat Bujanovics Sándor, a nemmel szavazókat Mihályi Péter jegyezte fel. KN 1869. II. kötet 48. országos ülés 530.o.

szavazattal 109 nem szavazattal szemben, összességében 75 szavazattöbbséggel a képviselők elfogadták a javaslatot⁸ és a törvényhozás hagyományos rendje szerint a Főrendi házhoz áttették.⁹ A Főrendi ház nevében báró Nyáry Gyula jegyző tájékoztatta az országgyűlés alsó házának tagjait döntésükről.¹⁰

Végül 1869. július 14-én az uralkodó szentesítette, július 15-én az országgyűlés mindkét házában kihirdették¹¹, és így az 1869. évi IV. törvénycikk A bírói hatalom gyakorlásáról jogerőre emelkedett.¹²

2. Hatalmi ágak szétválasztásának elvi alapjai

Így a kiegyezést követő alkotmányjogi folyamatok eredményeként megállapítható, hogy a jogalkotók az alapvető kívánalmat, a hatalmi ágak szétválasztását¹³ a montesquieu elveknek megfelelően megvalósították. A francia jogtudós álláspontja szerint az az állam, amelyben az államhatalmak egy kézben vannak, csak zsarnoki lehet; vagyis; ahol az államhatalmak szétválasztása nem valósul meg, ott nincs alkotmány.¹⁴ Locke álláspontjával szemben Montesquieu a „Törvények szelleméről” című munkájában a máig is alapnak tekinthető három hatalmi ág alapmodelljét határozta meg. A törvényhozó¹⁵ és végrehajtó hatalom¹⁶ mellé, mint harmadik hatalmi ágat, az igazságszolgáltatást¹⁷ határozta meg.¹⁸ Művének alap gondolata az

⁸ 402 igazolt képviselő közül igennel szavazott 184, nemmel szavazott 109, az elnök nem szavazott, 108 képviselő távol volt. Majoros István megkérőjezte a szavazati eredményt, de újra számlálást nem kért. Többek között a javaslat elfogadás mellett szavazott Eötvös József, Deák Ferenc, Pulszky Ferenc is. KN. 1869. II. kötet 48. országos ülés 531.o.

⁹ Főrendi házi irományok 1869. I. kötet 28. szám XIII. ülés 72. jegyzőkönyvi pont Kivonat a Képviselőház 1869. évi július hó 10-én tartott XLVIII. ülése jegyzőkönyvéből 57.o.

¹⁰ „Méltóságos elnök! t. képviselőház! Van szerencsém alázatosan jelenteni ..., hogy a bírói hatalom gyakorlásáról szóló ... törvényjavaslatot a felsőház, a t. képviselőház példájára, elfogadta.” KN 1869. II. kötet 51. országos ülés 574-575.o.

¹¹ 1869. július 15-én a Képviselőház 53. ülésén Somssich Pál elnöklése alatt Andrássy Gyula miniszterelnök bejelentette, hogy az uralkodó szentesítette a bírói hatalomról szóló törvényjavaslatot, és kéri a képviselőket, hirdessék azt ki. „...törvénycikkekre vonatkozó szentesítését ő felségének hódoló tisztelettel fogadja a képviselőház. A szentesített törvénycikkek azonnal át fognak küldetni a mélt. főrendekhez kihirdetés végett...” KN 1869. II. kötet 53. országos ülés 593.o.

¹² KI 1869. I. kötet 102. szám 294.o.

¹³ Az államhatalmak elmélete Arisztotelészre vezethető vissza, aki logikai kategóriákként fogta fel azokat. Megkülönböztette a törvényhozó, a végrehajtó, valamint a bírói hatalmat. Arisztotelész: *Ethika*, VI. könyv, 9. fejezet; Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon* VI. kötet Pallas Kiadó, Budapest, 1907. (a továbbiakban: MJL) VI. 1020.o.

¹⁴ Montesquieu: *Esprit des Lois* XI. 6.; MJL VI. 1020.o.

¹⁵ A törvényhozó hatalom az államhatalom törvényalkotás terén való érvényesülésében jelenik meg. Törvényekkel korlátozza a bírói hatalmat és kizárja a bírákat a jogalkotásból. Törvényekkel korlátozza a végrehajtó hatalmat. MJL VI. 661.o.; P. Selmer: *Gewaltenteilung in: Adalbert, Erlar – Ekkehard, Kaufmann (Hrsg.): Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte I. Band* Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1971. (im Folgenden: HRG I.) 1643.o.

¹⁶ A végrehajtó hatalom, amely a legkorábbi hatalmi ágként ismert, az az államhatalom, amely az állam belső akarat elhatározását alkotó törvényhozó hatalomnak működését *souverain* akarral kiegészítvén, az állami akarat tényleges keresztülvitelét valósítja meg. MJL VI. 1020.; HRG I. 1643.o.

¹⁷ A bírói hatalom a fennálló jog tételeinek egyes konkrét tényekre való alkalmazásában, illetve az egyes konkrét tényeknek a joggal való megegyezése vagy meg nem egyezése constatálásában s utóbbi

abszolutista államhatalommal szembeni bizalmatlanság. Az általa meghatározott modellben a három hatalom ellenőrzi egymást, és a hatalom korlátozásával a polgárok szabadságát garantálja.

A magyar polgári állam a bíróságnak az államhatalomtól való függetlenségét elismerte, de ez nem zárta ki az igazságügyi kormányzatnak tevékenységét a felügyelet, a fegyelmi hatalom gyakorlása, a bíróságok szervezése és a bírói állások betöltése, nemkülönben a büntető bírói ítéletek végrehajtása körül. A két hatalmi ág elválasztásának fontosságát, gyakorlati igényét a bíráskodás céljának meghatározásával lehet bemutatni. A bíráskodás célja, hogy egy konkrét esetben hitelesen jelenthesse ki a bíró, hogy a törvény mit rendel. Azért, hogy ez a kijelentés, ítélet valóban a konkrét esetre fennálló és egyedül irányadó jogon alapuljon, az alábbi feltételeknek kell érvényesülniük: 1. a közigazgatás, amely a bírósági ítéletek végrehajtását is kell, hogy megvalósítsa, el legyen választva a bíráskodástól. Ezért minden befolyástól független bíróságokat kell felállítani. 2. a bíráskodást minden mástól, mint a kormány, vagy a törvényhozás valamely pártjának befolyásától távol kell tartani.

Mindezek érdekében a jogállamokban a bírói hatalom elválasztásra kell, hogy kerüljön a végrehajtó hatalom gyakorlásától, valamint minden más feladatot, amelyeket az államhatalomnak az igazságszolgáltatásban az ítélezésen kívül végeznie kell (igazságügyi igazgatás, rendőri tevékenység, vádképviselés) a bíróságoktól elkülönült hatóságokra kell bízni. (igazságügyi kormányzat, rendőrség, ügyészség).

3. Vita a bírói és végrehajtói hatalom elválasztásának tartalmáról

A magyar jogban csak megközelítőleg került biztosításra a bírói hatalom és a közigazgatás elválasztása.

Az elméleti szakemberek ugyanis aggályosnak tartották a bírói hatalomra nézve azt a gyakorlatot, amely szerint a bírákat az igazságügyi kormány előterjesztésére az államfő nevezte ki és léptette elő, sőt hogy a kormányhatalom a bírákat kitüntetésekkel is jutalmazhatta. A Bírói hatalom fokozottabb biztosítása céljából nálunk is voltak oly álláspontok, amelyek a bírák kinevezése helyett, azok választását tartották volna megfelelőnek. Például ilyen volt az 1869:IV. tc. országgyűlési tárgyalása alkalmával Tisza Kálmán által benyújtott indítvány¹⁹ is. Ugyancsak figyelemre méltó volt, hogy már Deák Ferenc is a reformkori országgyűlésben a bíróságok rendezéséről szóló törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásakor tartott beszédében²⁰ határozottan a bírák választása mellett foglalt állást. Arra az ellenérvre, hogy az időnként választott bíró az újráválasztás

---

esetben az érvényes jog szerinti átalakításában nyilvánuló állami ténykedés. A bírói hatalom feladata tehát általában a jogrend fenntartása, a megsértett jogrendnek helyreállítása, a joguralom biztosítása. MJL II. 24.o.; HRG. I. 1643.o.

¹⁸ HRG I. kötet 1646.o.; MJL II. kötet 29.o.

¹⁹ KN 1869. II. kötet 44. országos ülés 381.o.

²⁰ 1834.április 23.

esélyeitől való félelmében letér a kötelesség ösvényéről, azzal válaszolt, hogy az, aki hivatalának megtartásáért kész igazságtalanságot elkövetni, az állandó hivatalban is gyenge lesz a haszon és pénz kísérteteinek ellenállni. Vallotta: „Én a bírák örökössége ellen szavazok.”

A bírói hatalomra vonatkozó nézetei az országgyűlési viták menetében alakultak ki. A bírói függetlenséget nem abszolutizálta. Hangsúlyozta, hogy a vármegyei törvényhatóság jogai a bíraskodást is felölelték. Szinte a nemesi bíraskodást megalapító kehidai oklevél elemei találhatók meg szavaiban, amikor a vármegyei önkormányzat teljességéről szólt. „Nálunk a nemzet még a végrehajtó hatalomnak egy részét is maga gyakorolja, még pedig azon részét, amely a népre egyenes és közvetlen kihatással vagyon; a vármegyék közgyűlései intézik el az adminisztratív tárgyakat, ők választják, ők küldik ki a tisztviselőket, ők választják a bírákat is ... a megyékben minden hatalom a közgyűlésből ered, és ismét oda folyik vissza.”²¹ A polgári államépítés feladatait már a polgári alkotmányossági eszmék alapján közelítette meg. A polgári hatalom-megosztás elve alapján a törvényesség biztosítása végett kívánta a bíróságnak a végrehajtó hatalomtól való alkotmányos függetlenségét. Ezzel ki akarta rekeszteni a bíróságok utasíthatóságát és erősíteni akarta a törvények uralmát. Álláspontja szerint a bírót a törvényhozó felelősségre vonhatta, de a fejedelem csak az országgyűlés bevonásával. Ezen jogot a törvényhozás mindkét része egyformán gyakorolta.²² Bírák függetlenségének további biztosítékának a bírák választásának elvét tartotta. A bírói függetlenség biztosítása mellett hangsúlyozza a bírák törvénynek való alárendeltségét is.²³ A szokásnak csak annyiban engedett teret, ha nyilvános és köztudott volt.

Hangsúlyozni kell Eötvös álláspontját is, aki szerint a hatalmi ágak legteljesebb szétválasztása sem mehet odáig, hogy a két hatalmkör között semmiféle szerves kapcsolat ne legyen²⁴, mert ilyen kapcsolatra egyrészt a kormány felügyeleti jogánál fogva, másrészt a különböző szakban eljáró hivatalok egymásra utaltságánál fogva szükség van.

A hatalmi ágak egymáshoz való kapcsolatát igazolja egyrészt, hogy a bírói hatalom a törvényhozó hatalomnak van alárendelve annyiban, hogy jognak csak azt tekintheti, amit a törvényhozó hatalom elhatározott. Ez utóbbi állapítja meg nemcsak az anyagi és alaki jogot, hanem a bírák minősítését²⁵ és a bíróságok számát²⁶ Kivételképpen azonban a minisztérium kapott felhatalmazást a bíróságok számának megállapítására a bánsági határőrvidéken²⁷, és a bíróságok személyzeti

²¹ Deák Ferenc beszédei Összegyűjtötte: Kónyi Manó Franklin társulat Budapest, 1882. (a továbbiakban: Deák 1882.) I. kötet (1829-1847) 56.o.

²² Deák, 1882. I. kötet 282-283.o.

²³ 1839. június 24-én Wesselényi perének és Kossuth bebörtönzésének ügyében fejtette ki a bírói függetlenség korlátait. Deák, 1882. I. kötet 278. p.

²⁴ Eötvös József: A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az államra, Magyar Helikon, Budapest, 1981. II. r. 3. k.7. fej.

²⁵ 1869: IV., 1874: XXIV., 1883:1., 1891: XVII. t. cz.-ek

²⁶ 1871: XXXI., XXXII., 1875: XXXVI., 1885:111., 1890: XXV. t. cz.-ek.

²⁷ Így az 1885 : III. t, cz. 5. §-a felhatalmazta a miniszteriumot, hogy a bánsági határőrvidéken a járásbírók számát megállapíthassa

létszámának meghatározására is²⁸. Másrészt, hogy a Bírói hatalom, bár a jogsértések helyreállítására és a jogrend fenntartására irányuló funkciójában önálló és független, a végrehajtó hatalom ellenőrzése alatt áll arra nézve, hogy a bíróságok helyesen működjenek²⁹. A végrehajtó hatalom gondoskodik arról, hogy a bíróságok valóban megszervezésre kerüljenek, intézkedik a bírák kinevezése tekintetében, gondoskodik működésük külső, dologi szükségleteiről, meghatározza a bírói ügyviteli szabályok által a bíróságok ügyvitelének rendjét és módját.

Hangsúlyozni kell, hogy a bíraskodásnak és a végrehajtó hatalomnak az elválasztása tehát nem csak abban áll, hogy a bíraskodás ez utóbbinak jogosulatlan befolyásától mentesen működjön, hanem abban is, hogy magát a bíraskodást ne bízzák a közigazgatási végrehajtó hatalom közegeire.

Az önkormányzatok régi, rendi formájának hívei felléptek az 1869. évben benyújtott, bírói hatalomról szóló törvényjavaslat ellen. Hangoztatták, hogy az igazságszolgáltatás átalakítása a törvényhatóságok rendezésétől nem különíthető el; megvalósíthatatlan a törvényhatósági tisztviselők igazságszolgáltatási feladatainak megszüntetése, valamint fontosnak tekintették, hogy a tervezet szerint a megyéktől elvették volna a bíróválasztás jogát.

Tisza Kálmán³⁰ hangsúlyozta, hogy a közigazgatás és az igazságszolgáltatás alsó szintjein a megyei hatáskört továbbra is fenn kell tartani, mert ezen a szinten a teljes elválasztás lehetetlen.

Az ellenzék ugyancsak hangsúlyozta, hogy a javaslat az alapelveket nem tartalmazta következetesen, hiszen a bíróságok és a közigazgatási hatóságok közötti hatásköri összeütközés feloldására a törvényhozás további intézkedéséig a minisztériumot hatalmazta fel. Helyette azt javasolták, hogy a belga mintát követve, egy már meglévő bírói fórum, a semmitőszék hatáskörébe kellene utalni e jogkört. Az igazságügy miniszter ezt elutasította.

A hatalmi ágak szétválasztásának másik kardinális kérdését, a közigazgatási hatóságok által hozott döntések ellen bíróságok előtt való jogorvoslati út biztosítását is javasolta Váradí Gábor ellenzéki képviselő. Az igazságügy miniszter egyetértett ezzel az elvvel, de feleslegesnek tartotta általános principiumként való meghatározását, amikor a fent nevezett törvényjavaslatban konkrét szabályozásra nem kerül.

A közigazgatási hatóság határozatainak bírói jellegű hatóság által való ellenőrzését a jogállam rendszerének egyik alapelveként határozták meg. Ennek az alapelvnek szervezeti keresztülvitelét különböző módon lehet elképzelni, vagy külön Közigazgatási bíróságot lehet felállítani, amely feladata a közigazgatási

---

²⁸ a Curiára nézve: 1884 : XXXVIII., 1891: XVII. és 1893: XXXII. t. cz.-ek, a kir. táblák bíráinak maximális létszámára nézve az 1890: XXV. és 1893: XXXII. t. cz., a bíróságok területét és székhelyét (1890: XXV. és XXIX. t. cz.-ek a kir. táblák és törvényszékek tekintetében

²⁹ Az 1871. évi VIII. t. cz. 5. §-a s az 1891: XVII. t. cz. 1. §-a szerint „A király legfőbb felügyeleti jogánál fogva az igazságügyminiszter által örököl a bíróságok szabályszerű ügyvitelét felett s az e részben tapasztalt hiányok megszüntetéséről gondoskodik; elrendelheti az igazságügy érdekében vagy panaszok esetén a szükséges adatok felterjesztését s intézkedik a visszaélések megvizsgálása és megtorlása iránt.”

³⁰ A balközép vezére

hatóságok határozata elleni jogorvoslat³¹ eldöntése, vagy a rendes bíróságokat lehet felruházni Közigazgatási bírósági hatáskörrel, vagy harmadik lehetőségként a közigazgatási hatóságok körében lehet oly hatóságokat alakítani, amelyek a Közigazgatási bírósági hatáskört ellátják. Nyilvánvaló, hogy e rendszerek közül a legutóbbi az, amely a hatalmi ágak elválasztásának alapelveinek legkevésbé felel meg.

Az, hogy Közigazgatási bíróságok felállítása helyesebb-e, vagy a rendes bíróságoknak a közigazgatási bírói hatáskörrel való felruházása, az az általunk vizsgált alapelv szempontjából másodrendű, mert a közigazgatás bíróságok általi ellenőrzése mind a két módon hatályosan megvalósulhat. A külön Közigazgatási bíróság előnye, mint minden szakbíróságé, a nagyobb szakszerűség megléte. A rendes bíróságoknak a Közigazgatási bírósági hatáskörrel való felruházása pedig avval az előnnyel jár, hogy a rendes bíróságok az országban nagyobb számban kerültek felállításra és így mindenki számára jobban hozzáférhetőek.

A Közigazgatási bíróság nem, mint közigazgatási hatóság, hanem mint bíróság került megszervezésre. A Közigazgatási bíróság bírósági jellege mindenekelőtt abban nyilvánult meg, hogy a bírósági függetlenség elveit és különösen az 1869: IV. t. cz.-nek a bíróságokra vonatkozó intézkedéseit a Közigazgatási bíróságokra is kiterjesztették. Ezek értelmében többek között a Közigazgatási bíróság az elé került egyes esetekben a rendeletek érvényét a törvényszerűség szempontjából vizsgálni és megbírálni volt köteles.

A hatalmi ágak szétválasztásának alapvető fontosságát erősíti az is, hogy Nagy Ernő a hatalmi ágak tagolásának alapjára építette fel a magyar közjog egész rendszerét.³²

Az államhatalomra vonatkozó követelmények mintegy sommázzák Deák közjogi nézeteit. A hatalmas ágak egymáshoz való viszonyáról szóló álláspontját már korábban, Wesselényi hűtlenségi pere és Kossuth önkényes bebörtönzése kapcsán kifejtette: „Nem ereszkedem theoriai fejtegetésekbe; tudom azt, hogy az újabb publicisták az állam három hatalmát, u. m. a törvényhozóit, a bíróit és a végrehajtóit megkülönböztetik egymástól; de azt is tudom, hogy ezen három hatalom nem külön és mintegy magából eredett hatalom, hanem a bírói és végrehajtói hatalom az elsőnek, t. i. a törvényhozásnak folyadéka.”³³ A törvényhozás tagjainak függetlenségét célozza az az álláspontja, amely a követek kormány-hivatal vállalását kívánja kizárni. A polgári parlamentarizmusra jellemző képviselői összeférhetetlenség előleges megfogalmazása ez Deák szavaival: „...az országos küldöttségek azon tagját, aki a kormány ki nevezésétől függő hivatalt

³¹ az un. közigazgatási keretesről, a hatósági és bírósági jogorvoslatokról lásd bővebben: Turkovics István: Efforts to Simplify Authority Procedures in Hungary int he Period between 1901 and 1944 (Regulating Authority Procedures in Hungary until the Adoption of the First Relevant Law, Act 4 of 1957) In: Journal on European History of Law 2014.5. (1) 136-142.o.; Turkovics István: A jogorvoslatokhoz való jog jogelméleti aspektusból In: Miskolci Jogi Szemle 2011. 6.(2) 101-110.o.

³² Nagy Ernő: Magyarország közjoga 5. kiadás Budapest, 1887. (1905) 320.o.; Takács Imre: Deák Ferenc és a magyar közjog In: Degré Alajos (szer.). Tanulmányok Deák Ferencről Zala megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 1976. 7.o.

³³ Deák, 1882. I. kötet 319.o.

vállal, országos deputatusnak többé el nem ismerem ...”³⁴ Sokan a kiegyezés utáni Deáktól számon kérték ezeknek az elveknek a mellőzését, feledve, hogy a kormányforma megváltozása már 1848-ban is, de 1867. után új feltételeket teremtett, amelyek a bíróságok alkotmányos helyét is meghatározták. Több kérdésben, így a bírák választásának a feladásában azonban engedményeket tett, amely közjogi nézőpontból retrográd irányú volt.³⁵

Bár a dualizmus időszakában a hatalmi ágak elválasztásnak teljességére törekedtek, akadtak jelentős számban olyan törvények, amelyek továbbra is közigazgatási hatóságokat ruháztak fel bírói jogkörrel. (például: rendőri kihágási ügyekben a rendőri hatóságok, iparügyekben az iparhatóságok, cselédügyekben az e részben eljáró közigazgatási hatóságok).³⁶

A tanulmányomban részletezett kodifikációs folyamatok összességében meghozták azt az eredményt, hogy Magyarország is Franciaország³⁷ majd Németország³⁸ után – évtizedes késéssel ugyan, de – elindult a modern jogállamok felé vezető úton, s megnyílt a lehetőség a további alkotmányjogi fejlődésnek.

Összességében megállapítható, hogy a két hatalmi ág különválasztása, illetve a korszakban kiemelt jelentőséggel bíró három hatalmi ág szétválasztása megvalósult. A politikai csatározások ismeretében elfogadott 1869. évi IV. törvény cikk alkotmányjogi sikerként határozható meg. Lefektette a legmeghatározóbb irányvonalat, a hatalmi ágak szétválasztását, ezek egymáshoz fűződő kapcsolatát, egymással szemben felállítandó korlátait, függetlenségük kritériumait csak a későbbi évtizedekben teljesítették ki.

---

³⁴ Deák, 1882. I. kötet 213.o.

³⁵ KN. 1869. II. kötet 48. országos ülés 531.o.

³⁶ lásd bővebben: Turkovics István: The Regulation of Commerce in the 19th Century in Hungary In: Journal on European History of Law 2014. 4. (2) 133-136.o.; Turkovics István-Torma András: Adalékok a magyar közigazgatási hatósági eljárás egyszerűsítésére irányuló törekvésekhez 1901-1944 között In: Jogtörténeti Szemle 2012. 4. 39-47.o.

³⁷ A francia alkotmányozó nemzetgyűlés 1789-ben a hatalmi ágak szétválasztását a montesquieu-i elvek szerint kívánta megvalósítani a rousseau-i népszuverenitás tanával szemben. Ennek oka, hogy Rousseau nézőpontja szerint, amelyet a „Társadalmi szerződésről” (1762) munkájában fogalmazott meg, az államhatalmat először hatalmi ágak szerint szét kell választani, és azt követően lehet ismét, mint egy egységet kezelni, amit így zsonglőrködésnek csúfoltak. HRG I. S. 1646.

³⁸ Németországban az alkotmányosság területén megmaradtak a tartományi tradíciók, amelyek ebben a modern államelméleti gondolatokban teljesen realizálódtak. Összességében az alkotmányossági folyamatok két forrásra vezethetők vissza. A délnémet alkotmányok az 1814-es francia 'charte constitutionnelle' követték (Nassau 1814; Sachsen-Weimar 1816; Bayern und Baden 1818; Württemberg 1819; Hessen-Darmstadt 1820), míg az északnémet államok az 1831-es 'constitution de Belge'-ra támaszkodtak (Kürhessen und Sachsen 1831; Braunschweig 1832; Hannover 1833; Preußen 1850). A nép törvényhozó hatalomban való részvételi jogának alkotmányos elismerésével a régi elképzelések megvalósultak, de a hatalmi ágak szétválasztása a 'trias politica' rendszere a funkcionális alapok ellenére nem valósult meg. A monarchikus elv, amelynek a hatalommegosztás tana a parlamentáris rendszer ellenére az ideológiai bázisa volt, az 1918-as alkotmányozással a német alkotmányos életből eltűnt. in HRG I. 1647-1648.o.